

Brīvā Zeme: Trešdiena, 2. decembris, 1936

Kauguru duffipfr vēstures tin dzejas spoguli

^ _____ ' : »v,lf~v '! ' J ' ' . _____"
_____ ^ ^ ^ _____ _ _ _

Jūlijs Vecosola ^ . , _____

Lieliski sagatavoti „Karoga meklētāju _ - rāde Dailes teātri saviļņoja latvja skatītāju prātus līda dvēseles daiļumiem, it kā tie skatī-tos savas pašu dzīves dramatiskā norisē. Jo mū-su senču pagātne ir arī mūsu pagātne; no tās mēs esam cēlusies un izauguši, esam tādi, kādi mēs esam.

Šai dzejas un vēstures patiesību sakausējumā patiesi izpaudās mūsu tautas nežēlīgā liktenība, visu mūsu tēvu — «emnieku satricino-šā tragika, bet tS pacēla cieņā drošos cīnītājus, brīvības tieksmēs apgarotos zemniekus, kas meklēja sociālās taisnības un latviskās valsts varas simbolu — karogu, kuru, kā izteicās ministrs A. Bērziņš, atrada brīvības cīnītāji vairāk kā gadsimteni vēlāk un pacēla godā un vūrā 18. novembrī 1918. g., kas patlaban mirdz viskošāk, mūs vienojot stiprā valstī, kura mums jāsarga.

Mēs neesam vienīgā tauta Eiropā, kurai šis karogs jāizpērk gadusimteņu ilgās un cerībās, asiņainās cīņās ar pārāk stipru ienaidnieku. Brīvības cīņu vēsture liecina, ka tas jāiapērk asins ziediem. Un vēsture arī rāda, ka tas īsā-ku vai garākā laika sprīdī tomēr notiek, jo pasaules taisnība un likumi neiznīcināmi, mūžī-gi; tos var uz laiku apspiest, bet tie dzīvo un glabājas apspiesto tautu sirdīs, līdz beidzot pienāk lielā tiesas diena, kad tauta saviem važu kalējiem tura tiesu. Tā reizēm tad ir barga, bet taisna. Latviešu apspiestības laikos Kauguru dumpis nav bijis atsevišķa, sporādiski izcēlusies parā-dība, jo zemnieku sacelšanās notikusi arī Zemgalē, Kurzemē, bet tas ir notikums, kas vēsturiski dokumentēts uzglabājies, bet par citiem aizmirstība klājusi savu plīvuri, vai zi-ņām no nostāstiem, kā piem., par Ārlavas dumpi. Arī tos apspieda muižnieku viltība un dūre, tie prasīja ne mazāk upuru. Mums jāizteic Aleksandram Grīnam atziūi-ba, ka tas savā darbā pacēlies pāri dumpja apspiedēju un asiņaino provakatoru ziņojumam valdībai, bet izveidojis to plašākā dzejiskā skatījumā. Dzejas patiesība arī šai gadījumā ir tuvāka īstai patiesībai. Tās dzejnieka tiesības ne mazāk brīvi rīkojušies tā vēsturisko drā-mu priekšteči, Šekspīrs. Raslms, vai mums visiem nazīst..niai« Šveices zemnieku brīvības dziedonis Sillers ar savu „Vilhelmu Tellu". izveidojot no senā» teikas drumstalas milzīga apjoma brīvības cīņu drāmu. No kā tad izaug Grīna tragēdija?

No vairākiem vēsturiskiem komponentiem, kas visi lielas un dzīvas patiesības.

Vispirms fonā rēgojas 18., — tā sauktais nfilozofiskais gadsimtenis" ar šausmīgo zemnieku postu un sociālo stāvokli, kad vācu muižniekiem lops bija vairāk vērts nekā zemnieks, T

Bet slava un gods Vidzemes zemniekam, kas visšausmīgākos apstākļos — kad tos pēra, pārdeva, nospēlēja kārtīs, apdzirdēja, mežonīgi kalpināja, — ka viņ š uzglabāja cilvēcīgo cie-ņu, taisnība» sajūtu, goda prātu, brīvības gribu, latvisko sirdi un dvēseli. To visu tas saņē-ma kā svētu senču mantojumu, ko tam nevarē-ja izdzīt no sirds ne kunga pātaga, ne mācī-tāja sprediķu rīkste, pat ne mēra nāves žņaugi. Šis mantojums bija senču brīnišķā un varenā gara pasaule, ko tie saņēma tautas dziesmas, teikās, parunās, vēsturiskos nostāstos, ētiskās mācībās, to visu uzsūcot jau ar mātes pienu. Mūžam dzīvā un jauna pagātne iedvesa viņos brīnumspēku, ka tie

izturēja visu, panesa visu. Nostāsti par seno brīvību, par latvju valdnieku laikiem radīja viņos ticību, ka brīvībai un sociālai taisnībai atkal jānāk, jo viss vēsturē atgriežas.

Svētā Zilā kalna un Beverīnas pils novada ļaudīm mūžam dzīvs bija brīvības gars. Šo mūžam dzīvo garu Grīns laimīgi atdzīvinājis us skatuves, parādot to alegoriskā veidā kā KoklētEju. Tas riskanti reālistiskā lugā, bet absolūti nepieciešami, un, pateicoties veiklai režisora rokai, teicami isdevies. Otrs faktors, kas sacelšanos veicināja, bija hernhūtisms. Ar šo kustību, kas 18. g. s. beigās Vidzemē izplatījās plašos apmēros, latvju zemniekam pirmo reizi atvērās Kristus evaņģēlija brīnišķā mācība, jo to nu zemnieki paši lasīja, paši izskaidroja, paši sludināja. Un tī kā viņi saprata un pareizā pašu valodā. Ko sludināja vācu mācītāji, to viņi nekad nebija sapratuši. Pavērās arī vecās derības ugunīgie praviešu vārdi, un tur bija daudz tādu, ko varēja attiecināt uz kungiem un apspiedējiem. Bībele nu kļuva griezīgs zobens zemnieku rokās cīņā pret kungu baznīcu un muižu. Un te nu patiesības labad jāsaka, ka bernhūtisma ietekme Vidzemes latviešu dzīvē ir bijusi kulturālā ziņā visai svētīga. To izklieguši par sektantisku māžošano vai konservatīvu parādību tikai daži mūsu racionālisti vai materiālisti. Hernhūtisms bija uz kristīgās ticības pamatiem dibināta kooperācijas kustība un herahūtīeši uzskatāmi par kooperatīvās kustības priekštečiem. Briti ražoja kopēji un izdalīja ražas ienākumus savstarpēji. To tie izveda dzīvē Hernhūtē, citis vicu vielās, Šveicē, Ce> koelovakijti. Par to viņus vajāja. Kāda spaidu kārtā izceļojusi vicu grupa apmetis pie Volgas Sareptā un tur uzturēji šo kooperācijas veidu līdz komunisma apvērsumam, kar vadī-ja lielus un ienesīgas uzņēmumus. Cik man izdevās savi laiki ārzemju bibliotēkās noskaidrot, tad brāļu draudzes dibinātāji Vidzemē pārnesa šo mācību tās pilnībā. Mēs varam tad iedomāties, kidu brēku US sacēla muižniekos, bet ar kidu prieka saņēma šo jauno pasaules uzskatu zemnieki. — Ja Dieva priekšā visi bija vienlīdzīgi, tad arī muižnieki nedrīkstēja paturēt milzīgās zemes platības, tis vajadzēja sadalīt starp brāļiem.

Šī kustība ietekmēja kulturālā ziņā Valmieras apriņķi, jo tur nodibināja semināru, dibināja skolas, brāļi paši mācījās lasīt un rakstīt, mācīja to saviem bērniem. Ar to izskaidrojams, ka šai apriņķī tikpat kl nebija analfabētu, bet izpaudās rosīga garīgi dzīve tautas atmodas laikmeti, pret gadsimta beigām saimniecisks uzplaukums. Valmierieši bija arī atsaucī gi 1905. g. brīvības kustībā un Latvijas neatkarības cīņa laiki. Brāļu draudzes svētī-go ietekmi atzinis arī vēsturnieks Krodzenieks.

Tas bija jāsaka par hernbūtismu sakarā ar to, ka mēs viņu redzam vēsturiskā lugā uz skatuves ki vienu no Kauguru dumpja dzinējspēkiem. Protams, ka lugas autors varēja izlobīt takai pašu esenciilo no šīs kustības un to tas darījis meistariski traktējumā. Un arī mēs redzam, cik loti šī jaunā mācība sakausējis ar latvisko garu un laida dziļas saknes, kuras augļus vērojam pat brīvības cīņās.

Trešais faktors ir zemnieku lielā ticība ķeizaram. Pirmā acumirkli tas izsauc nožēlu sajūta. >

Bet Aleksandram I viņiem bija jātic. Kas tas par vīru, to tie droši bija dzirdējuši no sulaiņiem un kučieriem. Pilis tā pirmā valdīšanas laiki pieminēja to ne bez briesmām, par tā brīviem uzskatiem, zemnieku un apspiesto mī-lestība, reformu plāniem. Ki lai tādām neticētu latvju zemnieks un negaidītu no viņa brīvības grāmatu? Tikai nabaga kaugurietis nepazina slāvu dabu, kas daudz ko grib, un neko nedara. Un tai ziņā viņi neat-šķīrās no daudziem citiem latviešiem, kas līda pat Latvijas neatkarībai ticēja krieviem un gaidīja no tiem diezin kādus labumos un brīvības.

Arī ticība un uzticība krievu valdniekiem ir gadsimteņu ilgi vēsturiski nelaime, kas vienmēr bijusi liktenīga latvju tautai.

Šī ticība svešām varām un mācībām, ticība svešiem palīgiem izsauca traģisko katastrofu. Visi brīvības tīkotāji, cīnītāji par brīvību un cilvēka tiesībām zaudē ciņu un iet bojā savas ticības dēļ. Jo piekrāpj tiesnesis, kas tiesā ar šautenēm un lielgabaliem. Piekrāpj lieltētiņš, kas arī ir sveštautietis, kam savu tautiešu sociālās varas stāvoklis ir svarīgāks par zemnieku brīvību un debesu valstības iemantošanu. Piekrāpj ķeizars, kas nesūta brīvības grāmatu un nedod zemniekiem zemi un latvju tautai brīvību. Ka vācu muižnieki ir krāpnieki, to zina jau toreiz katrs bērns. Ta tad no visām pusēm piekrāpti, sakauti, sadragāti . ,

Ja, kas tad vēl paliek?

Paliek latvju brīvības gars, senča mantoti augstā gara kultūra, mūžam neapspriežamās dzīvās enerģijas sirdīs un dvēseles, kuras gan var uz laiku apspiest, bet ne nodzēst. Tis kūso tālāk un turpina meklēt dievišķo karogu — tautas brīvību un valsts varu.

Un liekas, ka šis dramatiskais darbs saos tūkstošām mēlēm:

Neticiet vairāk nekad ārzemju dvēseļu garniem, ne svešiem tiesnešiem, ne svešiem valdniekiem, ne svešiem pailgiem. Taisnību un tiesu nedos sveenieks, kam jāaizstāv citu kungu un zemju pavēles un likumi. Gara maizi nesniegs svešas rokas un sveša mācība. Svešas zemes valdnieks rūpēsies par savu tautu un jūs piemirsīs.

Ticiet paši saviem spēkiem, savas tautas garīgiem un reāliem spēkiem, cīnāties visiem šiem spēkiem. Ticiet paši savas tautas vadoņiem politiski un garīgi dzīvē, darbi un ikdienā. Tikai tad valdīs taisnība latviešu zemē, tikai tad valdīs brīvība un labklājība.

Un ka tas ti, to rāda karogs debesis, ko pacēlusi pati latvju tauta, kas nu plandās visās Latvijas pilsētās un lauku mājās, ko sargi visa latvju tauta.

Tāds ir vēstures mūžam dzīvais likums, kas nāk no gadu tūkstošu audzēm un pāriet uz neskaitāmām audzēm tālā nākotnē kā dārgākais mantojums un lieliskais īpašums